

MEHCERDEN SESLENİŞ: İLİYYÂ EBÛ MÂDÎ'NİN “FİLİSTİN” ŞİİRİNE TEMATİK BİR BAKIŞ*

Adem Keser**

Öz

Üç semavî din tarafından kutsal kabul edilen Filistin toprakları, önemine binaen bu dinlere mensup milletler tarafından ilgi görmüş ve tarihi süreç içerisinde pek çok kez istilalara maruz kalarak el değiştirmiştir. 16. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı devlet idaresine geçen Filistin, 20. yüzyılın sonlarına doğru devletin zayıflamasıyla birlikte Siyonistlerin hedefi haline gelmiştir. Batılı devletlerin desteğini alan Siyonistler, bu tarihten itibaren Filistin topraklarını yurt edinme ve bu topraklara yerleşme faaliyetleri başlatmış ve bu politikaları 21. yüzyılda da sistematik bir şekilde devam etmiştir. Topraklarının kademeli olarak işgal edilip ellerinden alınması özelde Filistin genelde Araplar ve Müslümanlar nezdinde siyasal ve toplumsal açıdan trajik bir hâl almış ve bu durum Arap edebiyatında birçok şairin şiirine konu olmuştur. Filistin'in bu acıklı durumuna şiirinde yer veren şairlerden biri de Mehcer Edebiyatı'nın önemli isimlerinden biri olan İliyyâ Ebû Mâdî'dir. Mehcer şairleri arasında özel bir yeri olan ve pek çok şiir kaleme alan İliyyâ Ebû Mâdî, modern Arap edebiyatında Emîru'ş-Şu'arâ'i'l-'Arab fi'l-Mehcer (Mehcerdeki Arap Şairlerinin Emiri) kabul edilir.

Bu çalışmada İliyyâ Ebû Mâdî'nin “Filistin” şiiri incelenecektir. Daha çok doğa, vatan ve epik şiirleriyle ön plana çıkan şairin bu şiirinde millet sevgisi, milliyetçilik, hürriyet, cesaret, hamaset, vatan sevgisi, hüzn, ümitsizlik, başkaldırı, öfke vb. temalara yer verdiği görülür. Bu yönüyle “Filistin” şiiri, İliyyâ Ebû Mâdî'nin yazdığı diğer şiirlerden farklıdır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Edebiyatı, Mehcer Edebiyatı, Modern Arap Şiiri, İliyyâ Ebû Mâdî, Filistin.

* Araştırma makalesi/Research Article. DOI:10.32330/nusha.1524779

** Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, Arap Dili ve Belagatı Anabilim Dalı, e-posta: ademkeser1981@gmail.com, Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-2523-9766>

Call from Mahjar: A Tehmatic View of Iliyya Abu Madi's "Palestine" Poem

Abstract

Considered sacred by the three heavenly religions, the lands of Palestine have attracted the attention of nations belonging to these religions due to their importance and have been subject to invasions and changed hands many times throughout history. Palestine, which came under Ottoman rule in the first quarter of the 16th century, became a target for the Zionists as the state weakened towards the end of the 20th century. The Zionists, who also received the support of Western states, began to establish and settle Palestinian lands as a homeland from that date onwards and continued these policies systematically in the 21st century. The gradual occupation and seizure of their lands has become politically and socially tragic for Arabs and Muslims in general, especially Palestine, and this situation has been the subject of many poets' poems in Arabic literature. One of the poets who included this tragic situation of Palestine in his poems is Iliyya Abu Madi, one of the important names of Mahjar literature. Iliyya Abu Madi, who has a special place among Mahjar poets and has written many poems, is accepted as the Emir of the Arab Poets in Mahjar in modern Arabic literature.

In this study, Iliyya Abu Madi's poem "Palestine" will be examined. The poet, who is mostly known for his nature, homeland and epic poems, includes themes such as love of nation, nationalism, freedom, courage, heroism, love of country, sadness, hopelessness, rebellion, anger, etc. In this respect, the poem "Palestine" is different from other poems written by Iliyya Abu Madi.

Keywords: Arabic Language and Literature, Mahjar Literature, Modern Arabic Poetry, Iliyya Abu Madi, Palestine.

Structured Abstract

The name Palestine dates back to the Philistines who came to this region in the 12th century BC during the Migration of Nations. The lands of Palestine have been known since ancient times and are considered sacred by the three divine religions. Throughout history, many bloody scenes have occurred in these lands, except for the centuries when the Ottoman administration was strong, and blood and tears have never ceased. Unfortunately, this situation intensified in the last quarter of the 19th century when the Ottoman state weakened and the Jews came up with the idea of establishing a state in Palestinian lands. Initially trying to buy Palestinian lands with money, the Jews

submitted their offer to Sultan Abdulhamid II with the initiatives of Theodor Herzl; however, they were initially unable to achieve their goals as the Sultan categorically rejected this offer. The Union and Progress administration, which took over the Ottoman state administration after Abdulhamid II, was also aware of the Jewish threat and tried to prevent their attempts to settle in Palestine. However, Jewish migration to Palestine continued during this period. After Palestine was removed from Ottoman rule in 1917 during World War I, British Foreign Secretary Arthur Balfour announced the British government's support for Lord Rothschild, one of the leaders of the Zionist movement, and published the declaration that bore his name the same year. In the declaration, Balfour promised to establish a Jewish state in Palestine, and Western states supported this. Jewish immigration to Palestine then accelerated.

The occupation of Palestine by the British during World War I and the promise to the Jews to establish a state on these lands caused outrage in the Arab world. Both the writers in the Middle East and Africa and the distinguished writers of Mahjar literature far from the Arab geography reacted to the usurpation of Palestinian lands and dealt with this incident in their literary works. In modern Arabic literature, Palestinian poets such as Ibrahim Togan (died 1941), Ibrahim al-Dabbagh (died 1947), Abdurrahim Mahmud (died 1948), Mahmud Darwish (died 2008), as well as Badr Shakir al-Sayyab (died 1964), Muhammad al-Hariri (died 1980), Omar Abu Risha (died 1990), Nizar Kabbani (died 1998), Hasan Abdullah al-Qurayshi (died 2004), Muhammad al-Fayturi (died 2015), and many other poets from different Arab countries, have drawn attention to the Palestinian issue in their poems. In addition, important names of Mahjar literature such as Rashid Salim al-Huri (d. 1984), Abu'l Fadl al-Walid (d. 1941), Ilyas Farhat (d. 1976), and Amîn al-Reyhani (d. 1940) also dealt with the drama of Palestine in their poems. İliyya Abu Madi (d. 1957), who was living in America at the time and was considered the most powerful poet of Mahjar literature by literary authorities, did not remain silent about this situation in Palestine and expressed the tragedy in his poem "Palestine."

Generally speaking, Muslim Arab poets look at the Palestinian issue from an Islamic and national perspective, while non-Muslim Arab poets look at the issue mostly from a nationalist perspective. Since İliyya Abu Madi was also a non-Muslim, he looked at the Palestinian issue largely from an Arab nationalist perspective. Although Abu Madi was a poet who based his poems on optimism, he did not display a similar attitude towards the Palestinian issue. On the one hand, he expressed his pain and sorrow in the face of what was happening, while

on the other hand, he made harsh criticisms of Westerners and Jews and expressed his anger towards them.

It is seen that Iliyya Abu Madi, who started writing poetry at an early age, was initially imitative because his ideas were not yet mature. Abu Madi composed his original poems only after passing certain stages; that is, in the second stage of his poetry. From the 1920s onwards, he abandoned the classical poetic understanding and subjects and began to search for new themes for his poems. He constantly tried to stay away from the pessimistic theme that most Mahjar poets could not escape and constantly tried to include the theme of optimism. The poet, who mostly mentioned life, existence, goodness, evil, longing for the homeland, migration, love, women, nature, homeland, etc. in his poems, came to the forefront mostly with his social, psychological and philosophical aspects, wrote poems that loved life and people and prioritized the happiness of society. However, Iliyya Abu Madi, who revealed the truth in his feelings, thoughts and dreams, is engraved in people's minds as a poet who tried to reflect society, people and the true mission of life.

Like many Mahjar poets, Iliyya Abu Madi prioritized meaning over words in his poems, and as in many of his poems, he preferred to use an easy, fluent, lyrical, plain and understandable language in the poem "Palestine". In this study, the poem "Palestine" was examined from a thematic perspective, occasionally including aesthetic elements, and it was determined that the poet included themes such as love of nation and nationalism, freedom, courage, heroism, love of the homeland, sadness, hopelessness, rebellion and anger.

When considered from a technical perspective, Iliyya Abu Madi has preferred an artistic expression in this poem and has used such arts as closed metaphor, open metaphor, metaphor, contrast, repetition, harmony, semblance and *istifham*. In addition, it is noticeable that the poet wrote this poem in the *sehl-i mumteni* style, chose simple and evocative words in most of the verses, and frequently used symbolic elements.

Giriş

19. yüzyılın son çeyreğinde Siyonistlerin Filistin topraklarında devlet kurma fikrini ortaya atmasının ve akabinde 1917’de İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur Balfour’un kendi adını taşıyan bir deklarasyon yayımlayarak Filistin’de Yahudi devleti kurma sözü vermesinin ardından bu topraklara Yahudi göçü hız kazanmıştır (Karaman, 1996, s. 89-103; Kucca, 2013, s. 29-32; Karaköse, 2018, s. 150-165; URL-1). Filistin topraklarında cereyan eden bütün bu hadiseler edebiyat dünyasında da makes bulmuş ve pek çok edibin eserine yansımıştır. Modern Arap edebiyatında İbrahim Togan (ö. 1941), İbrahim ed-Debbâğ (ö. 1947), Abdurrahim Mahmûd (ö. 1948), Mahmud Derviş (ö. 2008) gibi Filistinli şairler başta olmak üzere, Bedir Şakir es-Seyyâb (ö. 1964), Muhammed el-Harîrî (ö. 1980), Ömer Ebû Rîşe (ö. 1990), Nizâr Kabbânî (ö. 1998), Hasan Abdullah el-Kureyşî (ö. 2004), Muhammed el-Feyturî (ö. 2015) gibi farklı Arap ülkelerine mensup adını sayamayacağımız pek çok şair, şiirlerinde Filistin meselesine dikkat çekmiştir. Bunun yanında Reşîd Selîm el-Hûrî (ö. 1984), Ebu’l Fadl el-Velîd (ö. 1941), İlyas Ferhat (ö. 1976), Emîn er-Reyhânî (ö. 1940) gibi Mehcer Edebiyatı’nın önemli isimleri de Filistin dramını şiirlerinde işlemiştir (Emekli, vd. (ed.), 2023, s. 70-90). O yıllarda Amerika’da yaşayan ve edebiyat otoriteleri tarafından Mehcer Edebiyatı’nın en güçlü şairi kabul edilen İliyyâ Ebû Mâdî de (ö. 1957) Filistin’deki bu duruma sessiz kalmamış ve yaşanan trajediyi “Filistin” şiiriyle dile getirmiştir.

Erken yaşlardan itibaren şiir nazmeden İliyyâ Ebû Mâdî’nin başlangıçta fikirleri henüz olgunlaşmadığı için taklit aşamasında olduğu görülür. Ebû Mâdî, özgün şiirlerini ancak belli aşamaları geçtikten sonra; yani şairliğinin ikinci aşamasında nazmetmiştir. 1920’li yıllardan itibaren klasik şiir anlayışından ve konularından vazgeçerek şiirine yeni temalar aramaya başlamıştır. Mehcer şairlerinin çoğunun kurtulamadığı kötümserlik temasından devamlı olarak uzak durmaya çalışmış ve sürekli iyimserlik temasına yer vermiştir (Yazıcı, 2002, s. 209-211; Yıldız, 2000, s. 99-128). Daha çok sosyal, psikolojik ve felsefi yönüyle öne çıkan Ebû Mâdî, yaşamı ve insanı seven, toplumun mutluluğunu önceleyen şiirler yazmıştır. Bununla beraber duygu, düşünce ve hayallerinde gerçekleri serdeden Ebû Mâdî, toplumu, insanı ve hayatın gerçek misyonunu yansıtmaya çalışan bir şair olarak zihinlere kazanmıştır (en-Nâ’ûrî, 1966, s. 362-374; Emekli, vd. (ed.), 2023, s. 83).

Bugüne değin ülkemizde İliyyâ Ebû Mâdî'nin genel olarak şairliği ve şiirleriyle alakalı birtakım çalışmalar yapılmış, ön plana çıkan şiirleri farklı açılardan incelenmiş (Bkz. Yazıcı, 1999, s. 231-248; Yıldız, 2000, s. 99-128; Demirayak, 2004, s. 307-327; Arslan, 2022, s. 399-418; Arslan, 2023, s. 1-19); ancak Filistin şiiri incelenmemiştir. Şiirlerinde çoğunlukla hayat, varlık, iyilik, kötülük, vatan özlemi, göç, aşk, kadın, doğa, vatan vb. konu ve temalara yer veren şairin bu şiirinde diğer şiirlerinden farklı olarak hangi temalara yer verdiğinin ortaya konulması amaçlanmaktadır. Çalışmamızda öncelikle İliyyâ Ebû Mâdî'nin hayatından ve edebî kişiliğinden bahsedilecek, ardından “Filistin” şiirindeki temalar ele alınacaktır.

1. İliyyâ Ebû Mâdî'nin Hayatı ve Edebî Kişiliği

İliyyâ Ebû Mâdî, 1889 yılında Lübnan'ın kuzeyinde bulunan el-Muhaydis köyünde dünyaya geldi (el-Hafâcî, 1992, s. 365; el-Eşter, 2008, s. 7; Yıldız, 2000, s. 99-128; Yazıcı, 2002, s. 205-206; Fazlıoğlu, 2020, s. 366-367). İlkokulu köyünde bitirdikten sonra 1901 yılında amcasının yanına Mısır'ın İskenderiye şehrine gitti ve orada tütüncülük işine girdi. Gündüz sigara satıp geceleri Arapçaya yoğunlaşarak tek başına sarf ve nahiv çalıştı. Zaman zaman şiir ve edebiyat geceleri tertip eden şairlerin ve edebiyatçıların meclisinde bulundu. *el-Eksbres* dergisinin sahibi Nazmî Nesîm onu şiir yazmaya, eski ve yeni divanları okumaya teşvik etti. Bir gün Antuan el-Cumayyel (ö. 1948) onu dükkânda şiir yazarken gördü ve yazdığı şiiri beğenerek bu şiiri *ez-Zuhûr* dergisinde neşretti. Bu dönemde Ebû Mâdî, toplumsal, siyasal ve dinî şiirler yazıp pek çok edibin toplantısına iştirak etti. Reform, hürriyet ve adalet gibi kavramlar dikkatini çekti (el-Hafâcî, 1992, s. 365-370; Yazıcı, 2002, s. 205-206; Fazlıoğlu, 2020, s. 366-367; Yıldız, 2000, s. 99-128).

1911 yılında *Tizkâru'l-mâdî* adlı ilk divanını neşreden Ebû Mâdî, 10 Haziran 1912'de Mısır'dan ayrılarak Lübnan'a oradan da Amerika'ya gitti. Amerika'da Ohio eyaletinin Cincinnati şehrinde ağabeyi Murat'la birlikte ticaretle uğraştı. Buna rağmen şiire olan iştihakı devam etti ve yazdığı kasideleri Necîb Deyyâb'ın (ö. 1936) sahibi olduğu *Mir'âtu'l-ğarb* dergisine yolladı. O sıralarda Necîb Deyyâb'ın kızı Dorothy ile evlendi. 1916'da bazı Filistinli gençlerin yaptığı davet üzerine New York'a geldi ve *el-Mecelletü'l-'Arabîyye* dergisinin editörlüğünü üstlendi. Ardından basın ve edebiyat dünyasına girdi ve 1918 yılında *Mir'âtu'l-ğarb* gazetesinin müdürü

oldu. Daha sonra *el-Fetât* gazetesinin yazı işleri müdürü olan Ebû Mâdî, bir yıl sonra da *es-Semîr* dergisini çıkardı (el-Hafâcî, 1992, s. 365-370; el-Eşter, 2008, s. 7-15; Yazıcı, 2002, s. 207-208; Fazlıoğlu, 2020, s. 366-367; Doğru, 1998, s. 22; Yıldız, 2000, s. 99-128).

1920’de Halil Cibran (ö. 1931) ve Mihail Nuayme’nin (ö. 1988) kurduğu er-Râbitatu’l-kalemiyye adlı edebiyat derneğine katıldı. Burada ismi geçen ekole katılmayan Emin er-Reyhanî (ö. 1940), Nesîb Arîdâ (ö. 1946), Reşîd Selim el-Hûrî (ö. 1984) ve Nedret Haddâd (ö. 1950) gibi Mehcer Edebiyatı’nın önemli isimleriyle tanışıp onların birikimlerinden istifade etti. Bilhassa Mihail Nuayme’yle sürekli bir araya gelerek onunla beraber şiirle alakalı münazaralar yaptı. 1927’de *el-Cedâvil* (Pınarlar), 1940 yılında *el-Ĥamâil* (Koru) isimli divanını yayımladı. 1948 yılında Habîb Mesûd’la (ö. 1977) beraber Unesco tarafından gerçekleştirilen bir konferansa katılmak üzere Beyrut’a gitti. Kendisine Lübnan’a gelişi sebebiyle 1949 senesinde Lübnan hükümeti tarafından onur nişanı verildi. Ziyaretin ardından yeniden Amerika’ya *es-Semîr* gazetesindeki işine geri döndü. Ömrünün son demlerinde kalp hastalığına yakalanan Ebû Mâdî, bir süre hastanede tedavi gördü. 23 Kasım 1957 yılında kalp krizi geçirerek vefat etti (el-Hafâcî, 1992, s. 365-370; Yazıcı, 2002, s. 208-209; Fazlıoğlu, 2020, s. 366-367; Doğru, 1998, s. 22-23; Yıldız, 2000, s. 99-128).

Çok iyi bir eğitim almamasına rağmen çocuk denebilecek yaşlarda şiire ilgi duyan ve şiir yazan Ebû Mâdî, klasik dönem Arap şairlerinden Ebû Nuvâs (ö. 813), Ebû Temmâm (ö. 846), İbnu’r-Rûmî (ö. 896), el-Mutenebbî (ö. 965) ve Ebu’l Alâ’ el-Ma’arrî (ö. 1057) gibi meşhur şairlerden; modern dönem Arap şairlerinden ise Mahmud Sâmi el-Bârûdî (ö. 1904), İsmail Sabrî (ö. 1923), Ahmed Şevkî (ö. 1932) ve Hâfız İbrahim (ö. 1932) gibi şairlerden etkilenmiştir (Yazıcı, 2002, s. 209-210; Yazıcı, 1999, s. 238; Fazlıoğlu, 2020, s. 366-367; en-Nâ’ûrî, 1966, s. 362-365; Emekli, vd. (ed.), 2023, s. 83).

Ebû Mâdî’nin yazdığı *Tizkâru’l-mâdî* adlı ilk divan, 55 şiirden oluşur ve bu eser, pek çok edebiyatçıya göre ham bir eserdir. Şairin geçiş dönemine ait izler taşır. Divan, eski şiirle yeni şiirin karışımı gibidir. Şiirde olması gereken sanat ve zevk gibi pek çok unsuru bünyesinde barındırmaz. Edebî kişiliği tam olarak oturmadığı için şair, taklit evresindedir. Fakat buna rağmen bu divanda Ebû Mâdî’nin taklitten yaratıcı şiir anlayışına doğru ciddi bir ilerleme kaydettiği görülür.

Ebû Mâdî'nin hayata bakışı iyimserlik üzerinedir. O, hayata hep güzel tarafından bakar ve kötümserlikten uzak durmaya çalışır. Şiirini de bu anlayış üzerine temellendirir. Ona göre, güzelliği ancak güzel ruhlu insanlar anlayabilirler. Kötü ruhlu insanlar hem kördürler hem de hayatın güzelliğini hissedemezler.

1920'den itibaren eski şiir anlayışını terk eden Ebû Mâdî, şiirde yeni temalar arayışı içine girmiş, iyilik, kötülük, hayat, varlık gibi temalara yer vererek büyük mesafe kat etmiştir. Onu diğer Mehcer şairlerinden ayıran en önemli özelliği, olumsuz fikirlerden uzak durup hüznü, kederi değerli kılan şiirler yazmak yerine bu melankolik duyguları sevgi potasında eriten şiirler yazmayı yeğlemesidir. O, aydınlığın ve umudun şairidir. Bütün insanları gülümsemeye ve mutluluğa davet eder. Ona göre dudaklar gülümsemek için dil de güzel sözler söylemek için yaratılmıştır.

Ebû Mâdî'nin şairliğinin ikinci evresi olarak görülen *el-Cedâvil* adlı divanı 35 şiiri içerir ve şairin kendi kimliğine kavuştuğu eser olarak kabul edilir. Ebû Mâdî, bu divanında Halil Cibrân'ın ve arkadaşlarının romantizm anlayışına bağlı kalmayarak neredeyse bütün şiirlerinde hayatın güzel yanlarını yansıtmaya çalışmıştır. Şevki Dayf, onun bu bakışını, Ömer Hayyâm'ın hayat felsefesinden etkilenmesine bağlar. Edebiyatçıların yaygın kanaatine göre Ebû Mâdî bu divanda hem konu hem de üslup yönünden şiirde olgunluğa erişmiş ve edebî çevrelerin beğenisini kazanmıştır. Çünkü bu divanda tabiat ve insana yönelik başlamış, yeni bir bakış, yeni bir ruh ortaya konulmuş, kelimeler ve manalar farklı bir boyut kazanmış, düşünce ve hisler değişmiştir. Bunun yanında Ebû Mâdî, bazı Mehcer şairleri gibi reenkarnasyonla ve metafizik dünyayla ilgilenmemiş, kendi inancı doğrultusunda hareket etmeyi tercih etmiştir.

Ebû Mâdî'nin diğer bir eseri olan *el-Hamâil* adlı divanı, teknik ve üslup açısından *el-Cedâvil* adlı divanıyla benzer özellikler gösterir. 67 kısa şiiri kapsayan bu divanda genel olarak tabiat, iyimserlik ve milliyetçilikle alakalı şiirler yer alır. Bu divanın akabinde Ebû Mâdî, *Emiru's-su'arâi'l-'Arab fi'l-Mehcer* (Mehcerdeki Arap Şairlerinin Emiri) unvanını kazanmıştır. Bu iki divan, şairin "yenilikçi ve yaratıcı" şiir anlayışının izlerini taşır. Her iki divanda da şair, sade ve akıcı bir dil kullanmış, kelimeden çok manaya eğilmiştir.

Bunun yanında Ebû Mâdî kaleme aldığı diğer şiir ve makalelerinde, vatan sevgisi, Filistin sorunu, ekonomik ve toplumsal meseleler gibi konu ve temalara da yer vermeyi ihmal etmemiştir. Ebû Mâdî, her ne kadar şair kimliğiyle ön planda olsa da gazetecilik de onun hayatında önemli bir yer işgal eder. Gazeteciliği, şiirlerini yayımlamak ve fikirlerini geniş bir sahada sunmak için kendisine bir metot olarak seçmiştir. Diğer yandan Ebû Mâdî'nin fertlerin ve toplumun ıslahına yönelik *Mir'âtu'l-ğarb* ve *es-Semîr* gazetelerinde yayımladığı nesir türünde yazıları da vardır (el-Hafâcî, 1992, s. 365-370; Yazıcı, 2002, s. 210-211; Fazlıoğlu, 2020, s. 366-367; Landau, (çev.) Aytaç 2002, s. 93-97; Doğru, 1998, s. 23-25; Demirayak, 2004, s. 307-327; Arslan, 2022, s. 399-418).

2. “Filistin” Şiirinin Kısa Tanıtımı ve Tercümesi

Ebû Mâdî'nin “Dîvânu Ebû Mâdî” isimli divanında yer alan “Filistin” şiiri, aruz vezniyle, mütekarib (feûlun/feûlu/feûlun/feûl) bahirde yazılmış bir şiirdir. Ebû Mâdî, her mısranın sonunu kafiye ile bitirmiştir. Bütün mısraların sonu “ ا ” harfiyle bitmiştir. Başka bir ifadeyle kafiye “ ا ” tir. Şiirde sanatlı bir anlatımı tercih eden Ebû Mâdî, sık sık edebî sanatlara başvurmuştur. Bunun yanında yer yer sembolik öğelere de yer vermiştir.

Ebû Mâdî, diğer şiirlerinde olduğu gibi bu şiirinde de kolay, akıcı, lirik, sade ve anlaşılır bir dil kullanmış, kelimeye değil de anlama önem vermiştir. Zaten Mehcer şairlerinin çoğu, klasik Arap şairlerinin manadan çok kelimeyi ön planda tutmalarını tasvip etmemiş, Ebû Mâdî de onların bu ortak görüşünü desteklemiştir (Yazıcı, 1999, s. 247-248; Emekli, vd. (ed.), 2023, s. 83). Divanında yer verdiği şu mısralar onun bu düşüncesini açıkça ortaya koymaktadır:

لَسْتُ مِنِّيْ اِنْ حَسِبْتَ الشِّعْرَ اَلْقَاظًا وَّوَزْنًا

خَالَفْتُ دَرْبَكَ دَرْبِيْ وَاَنْقَضَى مَا كَانَ مِنَّا

Sayarsan eğer şiiri, sadece lafız ve vezin,

Bilmiş ol ki hiçbir zaman benden değilsin.

(Yazıcı, 1999, s. 247-248; Ebû Mâdî, t.siz., s. 745).

Şairin duygu ve düşüncelerini anlayabilmek için “Filistin” şiirinin bir bütün halinde tercüme edilmesinin, ardından şiirde yer alan temaların tespit edilip değerlendirilmesinin uygun olacağı

düşünülmüştür. Şiirin tercümesinde mümkün mertebe orijinal metne sadık kalınmış, değerlendirme boyutunda temalar üzerinde yorum çeşitliliğine gidilmiş ve birbiriyle ilintili mısralar birlikte değerlendirilmiştir. Mevzu bahis şiirin tercümesi şu şekildedir:

فِلِسْطِينُ

دِيَارُ السَّلَامِ وَأَرْضُ الْهِنَا يَشُقُّ عَلَى الْكُلِّ أَنْ تَحْرَزَنَا

(Filistin) barış yurdu ve mutluluk diyarıdır. (Fakat) bizleri üzmesi herkese ağır geliyor.

فَخَطْبُ فِلِسْطِينٍ خَطْبُ الْعُلَى وَمَا كَانَ رُزْءُ الْعُلَى هَيْنَا

Filistin davası büyük bir davadır ve büyük davaların yükü kolay değildir.

سَهَرْنَا لَهُ فَكَأَنَّ السُّيُوفَ تَحْرُزُ بِأَكْبَادِنَا هَيْنَا

Onun için uykusuz kaldık ve sanki burada kılıçlar saplandı ciğerlerimize.

كَيْفَ يَزُورُ الْكَرَى أَعْيُنَا تَرَى حَوْلَهَا لِلرَّذَى أَعْيُنَا؟

Onun etrafını kuşatmış ölümleri görürken göze nasıl uyku girebilir ki?

كَيْفَ تَطِيبُ الْحَيَاةُ لِقَوْمٍ تَسَدُّ عَنْهُمْ دُرُوبُ الْمُنَى؟
بِلَادِهِمْ عُرْضَةٌ لِلضِّيَاعِ وَأُمَّتُهُمْ عُرْضَةٌ لِلْقَنَا

Hayat, umut yolları kapanmış bir kavim için nasıl güzel olabilir ki?

Ülkeleri ziyan edilmeye ve milletleri yok olmaya mahkûm edilmişken?

يُرِيدُ الْمُؤَدُّ بِأَنْ يَصْلِبُوهَا وَتَأْبَىٰ فِلِسْطِينَ أَنْ تَدْعَنَا

Yahudiler onu çarmıha germek istiyor; fakat Filistin boyun eğmeyi reddediyor.

وَتَأْبَىٰ الْمُرُوءَةَ فِي أَهْلِهَا وَتَأْبَىٰ السُّيُوفُ وَتَأْبَىٰ الْقِنَا

Halkındaki yiğitlik, kılıçlar ve mızraklar boyun eğmeyi reddediyor.

أَرْضُ الْخَيْـَالِ وَأَيـَاتِهِ وَذَاتُ الْجـَالِ، وَذَاتُ السِّنَا؟

48

(Filistin'in) taşıdığı değerler, heybetli ve şanlı oluşu onun hayaller ülkesi (olduğunu göstermez mi?)

تَصِيرُ لِعَوْنِهِمْ مَسْرَحاً وَتَغْدُو لِشَدَائِهِمْ مَكْمَناً؟

Ve (bu hayaller ülkesi) vatansız çapulculara bir tiyatro sahnesi ve bir yurt olmayı reddetmez mi?

فَقُلْ لِلَّهِ يَوْمَ وَأَشْيَاعِهِمْ لَقَدْ خَدَعْتُمْ بُرُوقَ الْمُنَى

O Yahudilere ve destekçilerine de ki: (bu hayaller ülkesinin sizin olduğuna dair) umut ışığı sizi aldatmıştır!

أَلَا لَيْتَ "بَلْمُورَ" أَعْطَاكُمْ بِلَادَآلَهُ، لَا بِلَادَآلَنَا

Keşke Balfour size kendi ülkesini verseydi, bizim ülkemizi değil!

فَلْنُدُنْ أَرْحَبُ مِنْ قُدْسِنَا وَأَنْتُمْ أَحَبُّ إِلَيْنَا لُنُدُنَا

Londra, şehrimiz Kudüs'ten daha büyük! Ve sizler, Londra'ya bizden daha sevimlisiniz!

وَمَنَّاكُمْ وَطَنًا فِي النُّجُومِ فَلَا عَرَبِيَّ يَتْلُكَ الدُّنْيَا

Onlar size bir yıldızlar ülkesi verdiler; fakat bu alçaklığı kabul edecek hiçbir Arap yoktur!

أَيْسَلِبُ قَوْمَكُمْ زُشْدُهُمْ وَيَدْعُوهُ قَوْمُكُمْ مُحْسِنًا؟

Onların aklı milletinizin aklını başından mı alıyor ki sizler onları iyi zannediyorsunuz?

وَيَدْفَعُ لِمَاؤُتِ بِالْأَبْرِيَاءِ وَيَحْسَبُهُ مَعْشَرَ دَيْتِيَا؟

Ve yine (Batı), masumları ölüme itiyor, bir grup da (Yahudi de) bunu dinin emri sanıyor.

وَيَا عَجَبًا لَكُمْ تُوَعْرُونَ عَلَى الْعَرَبِ التَّامِرَ وَالْهَدْسَنَا

Size hayret ediyorum! Times ve Hudson'u Araplara karşı kinle dolduruyorsunuz!

تَرْمُونَهُمْ بِقَبِيحِ الْكَلَامِ وَكَانُوا أَحَقَّ بِصَافِي الثَّنَا

Çirkin sözlerinizle sürekli Arapları kötülüyorsunuz; oysa onlar, en temiz övgüleri hak ediyorlar!

وَكُلُّ خَطِيَاَتِهِمْ اَنْهُمْ يَقُولُونَ: لَا تَسْرِقُوا بَيْنَنَا

Onların bütün hataları: “Vatanımızı çalmayın!” demeleridir.

فَلَيْسَتْ فِلِسْتِينَ اَرْضاً مَشَاعاً فَتُعْطَى لِمَنْ شَاءَ اَنْ يَسْكُنَا

Filistin, orta malı değildir! (Öyle) her vatan edinmek isteyeneye verilmez!

فَاِنْ تَطْلُبُوها بِسُمْرِ الْقَنَا نَرُدُّكُمْ بِطِوَالِ الْقَنَا

Eğer orayı dalavere ile almak isterseniz, biz de en güçlü silahlarla size karşı dururuz!

50

فَفِي الْعَرَبِيِّ صِفَاتُ الْأَنَامِ سِوَى اَنْ يَخَافَ وَاَنْ يَجُنَا

Korkaklık ve ürkeklik dışında Araplarda insanın her türlü özelliği vardır.

وَإِنْ تَحْجُلُوا بَيْنَنَا بِالْخِدَاعِ فَلَنْ تَخْدَعُوا رَجُلًا مُؤْمِنًا

Aramızda aldatmak için dolaşıp dursanız da inanmış birini asla kandıramazsınız!

وَإِنْ تَهْجُرُوها فَذَلِكَ أَوْلَى فَإِنَّ فِلِسْتِينَ مُلْكٌ لَنَا

Eğer orayı terk ederseniz çok iyi olur; çünkü Filistin bizim mülkümüzdür!

وَكَاْنَتْ لِأَجْدَادِنَا قَبْلَنَا وَتَبَقَى لِأَخْفَادِنَا بَعْدَنَا

(Burası) bizden önce atalarımızıydı, bizden sonra torunlarımıza kalacak!

وَأَنَّ لَكُمْ بِسِوَاهَا غِنَىٰ وَلَيْسَ لَنَا بِسِوَاهَا غِنَىٰ

Sizin (Filistin) dışında ülkeniz var! Bizim Filistin dışında başka bir yurdumuz yok!

فَلَا تَحْسَبُوْهَا لَكُمْ مَوْطِنًا فَلَمْ تَكُ يَوْمًا لَكُمْ مَوْطِنًا

(Filistin'i) kendinize vatan sanmayın! O, hiçbir zaman sizin vatanınız olmadı ki!

وَلَيْسَ الَّذِي نَبْتَغِيْهِ مُحَالًا وَلَيْسَ الَّذِي رُمْتُمْ مُمْكِنًا

Bizim isteğimiz muhal değil; sizin isteğiniz mümkün değil!

نَصَحْنَاكُمْ فَارْعَوْا وَأَنْبُدُوا بِأُفُورٍ ذِيَالِكِ الْأَزَعْنَا

Size tavsiyemiz, şu ahmak (Arthur) Balfour'u bir kenara bırakın!

وَأَمَّا أَبْيَتُكُمْ فَأَوْصِرْكُمْ بِأَنْ تَحْمِلُوا مَعَكُمْ الْأَكْمُنَا

Eğer tavsiyemizi reddederseniz, yanınızda kefenlerinizi taşıyın!

فَإِنَّا سَنَجْعَلُ مِنْ أَزْهُبَا لَنَا وَطَنًا وَلَكُمْ مَدْفَنًا!

Biz, Filistin'den kendimize bir vatan, sizler için de bir mezarlık yapacağız!

(Ebû Mâdî, t.siz., s. 739-741; Kucca, 2013, s. 52-53).

3. “Filistin” Şiirinde Yer Alan Temalar

Her türlü anlatım nesir ya da nazım yoluyla gerçekleşir. Şiir de manzum bir üründür ve duygular ifade edilirken çoğu zaman şiire başvurulur. Şiir, insanın kendisini heyecan, coşku ve duygusal bir biçimde ifade etmesi üzerine kurgulanır. Bunun yanında her edebî metin gibi şiir de dönemine ait özellikleri yansıtır ve ortaya çıktığı dönemi farklı yönlerden temsil eder. Döneme ait zevk ve anlayış, şiirin yapı, anlatım ve temasıyla gün yüzüne çıkar.

Tema, soyut bir kavramdır ve insanın ve insanlığın bir yönünü, bir özelliğini ifade eder. Yapıyı oluşturan birimlerin kesiştiği ve birleştiği anlam değerinin en yalın ve en kısa ifadesidir. Bu soyut anlam, metindeki birimlerin merkezindedir, onlarla vardır ve onların varlığıyla somutluk kazanır. O halde yapıyı oluşturan ses ve anlam kaynaşmasıyla meydana gelen birimlerin hepsinin birleştiği anlam değerini belirlemek, temayı bulmak demektir. Bir metinde kendi içerisinde anlam değeri olan ve yapıyı oluşturan birimler tema etrafında birleşirler (Aktaş, 2009, s. 27-32).

Bahse konu “Filistin” şiirinde de İliyyâ Ebû Madî birçok temaya yer vermiştir. Onun bu şiirde yer verdiği başlıca temalar millet sevgisi ve milliyetçilik, hürriyet, cesaret ve hamaset, vatan sevgisi, hüznün, ümitsizlik, başkaldırı ve öfke vb. şeklinde sıralanabilir. Öte yandan Ebû Madî, bu şiirinde duygularını büyük oranda iç içe işlemiş, temaları yer yer kendine özgü üslubuyla birleştirmiştir. Örneğin bazen hürriyet ve hüznün temasını iç içe bazen cesaret ve hamaset temasını uyarı ve tehdit üslubuyla bazen millet sevgisi ve hamaset temasını eleştiri üslubuyla birleştirerek aynı mısra veya benzer mısralar etrafında birlikte işlemiştir.

3.1. Millet Sevgisi ve Milliyetçilik

Eski Arap şiirinde bulunmamasına karşın çağdaş Arap şiirinde çok yaygın bir biçimde yer alan konulardan biri de milliyetçiliktir. Arap topraklarının sömürgeci devletlerin istilaları uğraması neticesinde Arap milliyetçiliği şiirde kuvvetli bir ideolojik akım

haline gelmiştir. Bu nedenle modern Arap şairleri bu konuya hayati derecede önem vermiş ve konuyla alakalı pek çok şiir yazmıştır (Yalar, 2003, s. 211). İlyyâ Ebû Madî de kökeni itibariyle Arap'tır ve milletini çok sever. Bu nedenle şair, "Filistin" şiirinde sık sık millet sevgisini dile getirmiş ve milliyetçi bir tutum sergilemiştir. Kendi milletinden olan Filistinlileri ve doğduğu topraklar olan Lübnan'ı Filistin'den ayrı görmemiş ve Filistin'in işgalini kabullenmemiştir. Filistin topraklarında yaşanan acıyı kendi acısıymış gibi yüreğinde hissetmiştir. O, ilk olarak millet sevgisini ve milliyetçi tutumunu şiirin ikinci ve üçüncü mısralarında dile getirmiştir. Onun somut bir biçimde dile getirdiği bu mısralar şöyledir:

فَخَطَبُ فِلِسْطِينَ حَطْبُ الْعُلَى وَمَا كَانَ رُزْءُ الْعُلَى هَيْنَا
سَهْرُنَا لَهُ فَكَأَنَّ السُّيُوفَ تَحْرُزُ بِأَكْبَادِنَا هَمُنَا

Filistin davası büyük bir davadır ve büyük davaların yükü kolay değildir.

Onun için uykusuz kaldık ve sanki kılıçlar saplandı ciğerlerimize.

Mübalâğa sanatını kullanarak yer verdiği bu mısralarda şair, Filistin meselesine hem dinî hem de millî açıdan bakar. Kutsallığı sebebiyle Filistin davasının büyük bir dava olduğunu, büyük davaların da bedel ödemeyi gerektirdiğini ve yükünün her zaman ağır olacağını ifade eder. Akabindeki üçüncü mısradan ise Filistin için uykusuz kaldıklarını, gecelerinin gündüz olduğunu ve yaşanan trajediden dolayı ciğerlerine kılıçların saplandığını ve bundan dolayı büyük acılar çektiklerini belirtir.

أَلَا لَيْتَ "بِلْفُورٍ" أَعْطَاكُمْ بِإِلَادَائِهِ، لَا بِإِلَادَائِنَا
فَلُنْدُنُ أَرْحَبُ مِنْ قُدْمِنَا وَأَنْتُمْ أَحَبُّ إِلَيْنَا لُنْدُنَا

Keşke Balfour size kendi ülkesini verseydi, bizim ülkemizi değil!

Londra, şehrimiz Kudüs'ten daha büyük! Ve siz Londra'ya bizden daha sevimlisiniz!

Ebû Madî'nin şiirin on ikinci ve on üçüncü mısralarında da millet sevgisini ve milliyetçilik duygusunu işlediği görülür. Bu mısralarda şair, yine milliyetçi bir tutum sergiler ve Filistin'i kendi ülkesi addeder. Dönemin İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur Balfour'un

yayımladığı deklarasyona değinerek Filistin'in bir oldu bittiyle Yahudilere verilmesinin kabul edilemeyeceğini, eğer Yahudilere bir vatan edindirme arzusu içindelerse kendi ülkelerini vermelerini, üstelik İngilizlerin Yahudilere daha sevimli olduğunu ve kendi ülkelerine ilişmemelerini tavsiye eder.

وَمَمَّاكُمْ وَطَنًا فِي النُّجُومِ فَلَا عَرَبِيَّ بِيْتَلُكَ الدُّنْيَا

Onlar, size bir yıldızlar ülkesi verdiler; fakat bu alçaklığı kabul edecek hiçbir Arap yoktur!

Şiirin on dördüncü mısrası ise şairin millet sevgisini dile getirdiği ve milliyetçiliğe vurgu yaptığı en keskin mısrasındır denilebilir. Bu mısradaki Ebû Madî, açık istiare sanatını kullanarak Filistin'i yıldızlar ülkesine benzetir ve İngilizlerin bu yıldız ülkesini Yahudilere vermek için uğraştığını, bu durumun Araplar nezdinde bir alçaklık olacağını ve hiçbir Arap'ın bunu kabul etmeyeceğini sert bir şekilde dile getirir.

وَيَا عَجَبًا لَكُمْ تُوعِرُونَ عَلَى الْعَرَبِ التَّامِرَ وَالْهَدَسَنَا
تَرْمُونَهُمْ بِقَبِيحِ الْكَلَامِ وَكَانُوا أَحَقَّ بِصَافِي الثَّنَا

Size hayret ediyorum! Times ve Hudson'u Araplara karşı kinle dolduruyorsunuz!

Çirkin sözlerinizle sürekli Arapları kötülüyorsunuz; oysa onlar, en temiz övgüleri hak ediyorlar!

Şiirin on yedinci ve on sekizinci mısraları da millet sevgisi ve milliyetçilikle alakalıdır ve birbirini tamamlayan mısralardır. Bundan dolayı iki mısra birlikte değerlendirilmiştir. Bu mısralarda Ebû Madî, mevzuya yine Arap milliyetçiliği çerçevesinden yaklaşır ve Arapları bir bütün olarak görür. Batının, dünyaca bilinen iki önemli dergi olan Times ve Hudson'u Araplara karşı kara propaganda yapması için kışkırttığını, çirkin sözlerle Arapları kötülediğini; oysaki Arapların necip bir millet olduğunu ve bundan dolayı en güzel övgüleri hak ettiğini dile getirir. Bu nedenle onların bu tutumunun bir tezat oluşturduğunu ve bu durumun kendisini hayretler içerisinde bıraktığını belirtir.

3.2. Hürriyet

Hürriyet, şiirin geneline hâkim olan temadır. Ebû Madî, hürriyet temasını şiirin bütününde bazen aleni bazen üstü kapalı bir şekilde işler. Bu temaya şiirin ilk dört mısrasını örnek vererek yetineceğiz.

دِيَارُ السَّلَامِ وَأَرْضُ الْهِنَا يَشُقُّ عَلَى الْكُلِّ أَنْ تَحْزَنَا

(Filistin) barış yurdu ve mutluluk diyarıdır. (Fakat) bizleri üzmesi herkese ağır geliyor.

Birinci Dünya Savaşı'nda pek çok cephede savaşan Osmanlı Devleti, Filistin topraklarını elde tutmak için İtilaf Devletleriyle çetin bir mücadelenin içine girmesine rağmen bu toprakları 1917 yılında kaybeder. Aynı sene İngiliz Dışişleri Bakanı Arthur Balfour, bir deklarasyon yayımlayarak ilk fişegi atar ve bu bölgenin demografik yapısının Yahudiler lehine değiştirilmesinin önünü açar. Ardından bu coğrafyaya yoğun bir şekilde Yahudi göçleri başlar. Bu göçler, bölgede yaşayan Arapların peyderpey hürriyetini kaybetmesi anlamına gelir. Bundan ötürü Ebû Madî, şiirin ilk mısrasına böyle bir giriş yapar ve Filistin'in özgürken barış yurdu ve mutluluk diyarı olduğunu, şimdilerde ise özgürlüğünü kaybetme tehlikesinden dolayı trajik duruma düşmesinin herkese ağır geldiğini ve herkesi üzdüğünü belirtir. Aslında şairin burada "herkes" kelimesini seçmesi tesadüfi değildir. "Herkes" kelimesiyle Müslim, gayrimüslim veya Arap, gayri Arap ayrımı gözetmeksizin herkes için Filistin'in kutsal bir coğrafya olduğunu ve bu coğrafyanın hürriyetini kaybetme riskiyle yüz yüze gelmesinin herkesi üzdüğünü dile getirir.

فَخَطْبُ فِلِسْطِينَ خَطْبُ الْعُلَى وَمَا كَانَ رُزْءَ الْعُلَى هَيْنَا

Filistin davası büyük bir davadır ve büyük davaların yükü kolay değildir.

Şiirin ikinci mısrasında Ebû Madî, Filistin meselesinin yine Müslim, gayrimüslim veya Arap, gayri Arap herkes için umumi bir dava olduğunu ve dava hüviyeti kazanmış bir coğrafyanın özgürlüğünü kaybetmesinin düşünülemeyeceğini ifade eder. Bunun yanında Filistin'in üç semavî din tarafından da kutsal kabul edilen topraklar olduğu için bu coğrafyada her zaman bir özgürlük mücadelesinin var olacağını, bu toprakları koruyup kollamanın zorluğunu, bundan dolayı büyük davaların yükünün de kolay olmayacağını dile getirir.

سَهْرِنَا لَهُ فَكَأَنَّ السُّيُوفَ تَحْزُرُ بِأَكْبَادِنَا هَيْنَا

Onun için uykusuz kaldık ve sanki burada kılıçlar saplandı ciğerlerimize.

Üçüncü mısradaki ise şair, sanatlı bir anlatıma başvurur ve teşbih sanatını kullanarak Filistin'in özgürlüğünü kaybetme tehlikesi ve tehdidiyle yüz yüze olmasının Filistin'i dava olarak belleyen herkesi endişelendirip uykusuz bıraktığını ve bu acının kılıç gibi ciğerlerine saplandığını ifade eder.

كَيْفَ يَزُورُ الْكَرَىٰ أَعْيُنًا تَرَىٰ حَوْلَهَا لِلرَّدَىٰ أَعْيُنًا؟

Onun etrafını kuşatmış ölümleri görünce göze nasıl uyku girebilir ki?

Dördüncü mısradaki ise şair, sanatlı anlatımına devam eder ve kapalı istiare ve istifham sanatlarını kullanır. Kapalı istiare sanatıyla ölümü, üstü kapalı bir şekilde Filistin'i kuşatan orduya benzeter. Batıların desteğiyle cesaret bulan ve harekete geçen Yahudilerin acımasızlıklarından ve saçtıkları ölümlerden bahseder. İstifham sanatıyla da Filistin'in acısının Araplar olarak canlarını yaktığını ve böyle bir durumda göze uyku girmesinin mümkün olmayacağını ifade eder. Aslında Ebû Madî bu mısradaki, Batılarına ve destekledikleri Yahudilere güç yetirememekten ve onlara karşı aciz kalmaktan yakınır ve bu duruma isyan eder. Ona göre, Arap dünyası pek çok anlamda Batının gerisinde kalmıştır ve dağınıktır. Bunu hazmedebilmek ise mümkün değildir. Yine Ebû Madî'ye göre, ancak güçlü devletler hürriyetlerini muhafaza edebilirler. Güçlü olmayan devletler sürekli dışardan gelen taarruzlara maruz kalırlar. Hele ki Filistin gibi bir coğrafyada güçlü olmadan hür olmak ve hür yaşamak mümkün değildir.

3.3. Cesaret ve Hamaset

Şiirde şairin cesaret ve hamaset temasına yer verdiği bazı mısralar şöyledir:

يُرِيدُ الْمُؤَدُّ بِأَنْ يَصْلُبُوهَا وَتَأْبَىٰ فِلِسْطِينَ أَنْ تَدْعَنَا
وَتَأْبَىٰ الْمُرُوءَةَ فِي أَهْلِهَا وَتَأْبَىٰ السُّيُوفُ وَتَأْبَىٰ الْقِنَا

Yahudiler onu çarpmıha girmek istiyor; fakat Filistin boyun eğmeyi reddediyor.

Halkındaki yiğitlik, kılıçlar ve mızraklar boyun eğmeyi reddediyor.

Şiirin yedinci ve sekizinci mısraları anlam yönünden birbirini tamamlayan mısralardır ve bu mısralarda cesaret ve hamaset ön plandadır. Şair, bu mısralarda Hz. İsa'nın çarpmıha gerilmesi

hadisesine telmihte bulunarak Yahudilerin Filistin'i çarpmıha germek istediğini; fakat Filistin halkının bunu reddettiğini belirtir. Bunun yanında hamasi duygularla Filistin halkının cesur ve yiğit bir halk olduğunu, Yahudi zulmüne rıza göstermeyeceğini dile getirir. Ayrıca şair, şiirin ikinci şatırında teşhis sanatını kullanarak kılıçların ve mızrakların da Yahudilere direneceğini ve boyun eğmeyeceğini ifade eder.

أَرْضُ الْخَيْـَالِ وَأَيَاتِهِ وَذَاتُ الْجَلَالِ، وَذَاتُ السَّنَا؟
تَصِيرُ لِعَوْنِهِمْ مَسْرَحاً وَتَغْدُو لِشَذَائِهِمْ مَكْمَناً؟

(Filistin'in) taşıdığı değerler, heybetli ve şanlı oluşu onun hayaller ülkesi (olduğunu göstermez mi?)

Ve (bu hayaller ülkesi) vatansız çapulculara bir tiyatro sahnesi ve bir yurt olmayı reddetmez mi?

Öte yandan şair, yine şiirin dokuzuncu ve onuncu mısralarında da hamasete yer verir. Filistin'in şanlı geçmişe sahip bir hayaller ülkesi olduğunu ve böylesine şanlı bir maziye sahip olan bir yerin kimliksiz çapulcuların at oynatacağı bir alan ya da tiyatro sahnesi olamayacağını, onların vatani olmayı kabul etmeyeceğini, sadece adına ve mazisine yakışır asil bir milletin vatani olarak kalmayı kabul edeceğini, o asil milletin de Araplar olduğunu dile getirir.

وَيَا عَجَباً لَكُمْ تُوَعْرُونَ عَلَى الْعَرَبِ اتِّمَامَ وَالْهَدْسَنَا
تَرْمُونَهُمْ بِقَبِيحِ الْكَلَامِ وَكَانُوا أَحَقَّ بِصَافِي الثَّنَا

Size hayret ediyorum! Times ve Hudson'u Araplara karşı kinle dolduruyorsunuz!

Çirkin sözlerinizle sürekli Arapları kötülüyorsunuz; oysa onlar, en temiz övgüleri hak ediyorlar!

Şiirin on yedinci ve on sekizinci mısraları da birbirini tamamlayan mısralardır. Bu mısralarda hem milliyetçilik hem de hamaset kavramları iç içe işlendiği için hamaset başlığında da yer verilmiştir. Ebû Madî, Batının Times ve Hudson dergilerini çirkin sözlerle dolduruşa getirdiğini ve onların da Arapları kötülediğini söyler. Hamasi duygularını ön planda tuttuğu bu mısralarda Ebû Madî, Arapların necip bir millet olduğunu ve bundan dolayı onların en güzel övgüleri hak ettiğini dile getirir.

3.4. Vatan Sevgisi

Ebû Mâdî'nin Lübnanlı olduğunu hayatını açıkladığımız bahiste değinmiştik. Ebû Mâdî, ekonomik sebepler başta olmak üzere birtakım nedenlerden dolayı Lübnan, Filistin ve Suriye gibi ülkelerden Amerika'ya göç eden Arap yazar ve şairlerin en önemlilerinden biridir. Hatta çoğu edebiyat otoritesine göre Mehcer Edebiyatı'nın en önemli şairidir ve pek çok Arap şairi gibi Filistin'in dramını şiirinde işlemekten geri durmamıştır. Öte yandan vatan sevgisi her insanda vardır ve fitridir. Vatanından uzak bir diyarda yaşamaktan dolayı mustarip olan şairin Filistin meselesiyle ıstırapı perçinlenirken bir yandan da vatan sevgisi pekişir. Onun için vatan sadece Lübnan değildir. O, din ayırımı gözetmeden Arap coğrafyasının hepsine bir bütün halinde bakar. Bu nedenle Ebû Mâdî, şiirde vatan sevgisini işlemekten geri durmamıştır ve pek çok yerde bu temayı millet sevgisiyle iç içe işlemiştir.

Ebû Mâdî'nin şiirin on ikinci ve on üçüncü mısralarında hem vatan sevgisi hem de milliyetçiliği birlikte işlediği görülür. O mısralar şöyledir:

أَلَا لَيْتَ "بَلْفُورَ" أَعْطَاكُمْ بِلَادًا لَهُ، لَا بِلَادًا لَنَا
فَلَنْدُنْ أَرْحَبُ مِنْ قُدْسِنَا وَأَنْتُمْ أَحَبُّ إِلَيْنَا لُنْدَنَا

Keşke Balfour size kendi ülkesini verseydi, bizim ülkemizi değil!

Londra, şehrimiz Kudüs'ten daha büyük! Ve siz Londra'ya bizden daha sevimlisiniz!

Ebû Madî, bu mısralarda bir taraftan milliyetçilik konusuna vurgu yaparken öbür taraftan vatan sevgisine yer verir ve İngilizlerin Yahudilere kendi ülkelerini vermesi yönünde görüş beyan eder. Diğer mısradan da yine İngilizler Yahudilere bir vatan kazandırmak istiyorlarsa kendilerinin Yahudilere daha sevimli olduğunu, bu yüzden kendi ülkelerini vermeleri gerektiğini ifade eder ve bu doğrultuda irşatta bulunur.

وَإِنْ تَهْجُرُوهُمَا فَذَلِكَ أَوْلَى فَإِنَّ فِلِسْطِينَ مُمْلِكٌ لَنَا
وَكَاَنْتَ لِأَجْدَادِنَا قَبْلَنَا وَتَبْقَى لِأَخْفَادِنَا بَعْدَنَا
وَإِنَّ لَكُمْ بِسِوَاهَا غِنَى وَلَيْسَ لَنَا بِسِوَاهَا غِنَى

Eğer orayı terk ederseniz çok iyi olur; çünkü Filistin bizim mülkümüzdür!

(Burası) bizden önce atalarımızındı, bizden sonra torunlarımıza kalacak!

Sizin (Filistin) dışında ülkeniz var! Bizim Filistin dışında başka bir yurdumuz yok!

Öte yandan Ebû Madî'nin şiirin yirmi dört, yirmi beş ve yirmi altıncı mısralarında da vatan sevgisine yer verdiği ve bu temayı irşat üslubuyla birleştirdiği görülür. Şair, bu iki mısradaki vatan sevgisini tehditkâr bir üslupla ifade eder ve Batıyı ve Yahudileri, Filistin'den el çekmeleri hususunda uyarır. Böyle yapmalarının kendi lehlerine olacağını ifade eder. Çünkü Filistin'in gerek dört yüz yıllık Osmanlı yönetiminde gerek ondan önce Memlûkler, Eyyübiler ve Zengiler döneminde atalarının olduğunu, bundan sonra da torunlarına kalacağını söyler. Diğer taraftan şair, yirmi altıncı mısradaki vatan sevgisine değinerek Yahudilerin dünyanın dört bir yanına dağıldığını, istedikleri yerde yaşayabileceklerini, oysa kendilerinin Filistin'den başka bir yurtlarının olmadığını dile getirir ve onların Filistin'i yurt edinme konusunda ısrarcı olmamasını ister.

3.5. Hüzün

دِيَارُ السَّلَامِ وَأَرْضُ الْهِنَا يَشُقُّ عَلَى الْكَلِّ أَنْ تَحْزَنَا

(Filistin) barış yurdu ve mutluluk diyarıdır; (fakat) bizleri üzmesi hepimize ağır geliyor.

Ebû Madî, çoğunlukla şiirin ilk mısralarında hüzün temasına yer verir ve hüznü işler. Filistin'in geçmiş yüzyıllarda farklı dinlere mensup insanların bir arada huzur içinde yaşadığı barış yurdu olduğundan bahseder. Bugün ise bu halde olmasının üzüntü verici olduğunu ve bu halinin herkesi üzdüğünü dile getirir. Ebû Madî, bu durumun sebebini Batılı devletlerin desteğini alan Yahudilerin 1917'den sonra Filistin topraklarında devlet kurma arzusuyla bu toprakları elde etmek istemesi ve oradaki huzur ortamını bozması olarak görür. Şair, barış yurdu olan bu topraklarda şimdilerde huzurun bozulmasının herkese ağır geldiğini dile getirir ve Filistin'in eski günlerini özlemle anar.

سَهْرِنَا لَهُ فَكَأَنَّ السُّيُوفَ تَحْزُرُ بِأَكْبَادِنَا هَهْنَا

كَيْفَ يَزُورُ الْكَرَىٰ أَعْيُنًا تَرَىٰ حَوْلَهَا لِالرَّدَىٰ أَعْيُنًا؟
 كَيْفَ تَطِيبُ الْحَيَاةَ لِقَوْمٍ تُسَدُّ عَلَيْهِمُ ذُرُوبَ الْمُنَىٰ؟
 بِأَلْدُهُمْ عُرْضَةً لِلضِّيَاعِ وَأُمَّتُهُمْ عُرْضَةً لِلْقَنَاءِ

*Onun için uykusuz kaldık ve sanki kılıçlar saplandı
 ciğerlerimize.*

*Onun etrafını kuşatmış ölümleri görürken göze nasıl uyku
 girebilir ki?*

*Hayat, umut yolları kapanmış bir kavim için nasıl güzel olabilir
 ki?*

*Ülkeleri ziyan edilmeye ve milletleri yok olmaya mahkûm
 edilmişken?*

Ebû Madî, yine şiirin üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı mısralarında hüznün temasına yer verir ve üçüncü mısradan dile getirdiği uykusuz kalmasının gerekçesini dört, beş ve altıncı mısralarda açıklar. Şair, bahse konu mısralarda mecaz-ı mürsel, kapalı istiare, tezat ve istifham gibi pek çok sanata yer vererek ifade gücünü zenginleştirir. Filistin'in dört bir yanını ölümlerin kuşattığını, umut yollarını tıkadığını, Filistinliler için artık hayatın güzel olamayacağını, ülkeleri ve milletleri yok edilen bir toplum için hayatın güzel olmasının beklenemeyeceği ifade eder ve hüznü katmerleşir.

3.6. Ümitsizlik

كَيْفَ تَطِيبُ الْحَيَاةَ لِقَوْمٍ تُسَدُّ عَلَيْهِمُ ذُرُوبَ الْمُنَىٰ؟
 بِأَلْدُهُمْ عُرْضَةً لِلضِّيَاعِ وَأُمَّتُهُمْ عُرْضَةً لِلْقَنَاءِ

*Hayat, umut yolları kapanmış bir kavim için nasıl güzel olabilir
 ki?*

*Ülkeleri ziyan edilmeye ve milletleri yok olmaya mahkûm
 edilmişken?*

Ebû Madî, ümitsizlik temasına belirgin olarak bir iki mısradan yer verir. Şiirdeki baskın temalardan biri değildir. Bu temayı şair hüznün temasıyla birlikte verir ve sadece şiirin beşinci ve altıncı mısralarında ümitsizlik temasını işler. Yukarıdaki mısralarda şair, Filistin topraklarının dört bir yanını ölümlerin kuşattığını ve umut yollarının tıkandığını ümitsiz bir şekilde dile getirir. Bundan sonra

artık hayatın Filistinliler için güzel olamayacağını ifade ederken de şair yine ümitsizdir. Devamında da ümitsiz olmasının gerekçesini açıklar. Ülkeleri ve milletleri yok edilen bir toplum için hayatın güzel olmasının nasıl mümkün olabileceği sorusunu sorar ve bu sorunun ümitsizliğini derinleştirir.

3.7. Başkaldırı ve Öfke

Ebû Madî'nin şiirde yer verdiği kavramlardan biri de başkaldırı ve öfkedir. Şair, bu iki temayı diğer birçok temada olduğu gibi birlikte ele almıştır. Başkaldırı ve öfkenin şiirin geneline sirayet ettiği söylenebilir; fakat belirgin bir biçimde öne çıktığı mısralar şöyledir:

يُرِيدُ الْمَوْدُ بِأَنْ يَصْلُبُوهَا وَتَأْبَى فِلِسْطِينَ أَنْ تَدْعَنَا
تَأْبَى الْمُرُوءَةَ فِي أَهْلِهَا وَتَأْبَى السُّيُوفَ وَتَأْبَى الْقِنَا

Yahudiler onu çarmıha germek istiyor; fakat Filistin boyun eğmeyi reddediyor.

Halkındaki yiğitlik, kılıçlar ve mızraklar boyun eğmeyi reddediyor.

Şiirde başkaldırı ve öfke teması ilk olarak şiirin yedinci ve sekizinci mısralarında karşımıza çıkar. Bu mısralarda da yine verilmek istenen mesaj cesaret ve hamaset temalarıyla iç içe işlenerek verilmiştir. Şairin sanatlı bir anlatıma başvurarak dile getirdiği duygularında Yahudilerin Filistinlilere diz çöktürmek istediğini; fakat Filistinlilerin bunu reddettiğini ve bu duruma başkaldırdığını öfkeli bir şekilde açıklar. Sekizinci mısradaki de yine Filistin halkının bu zulme boyun eğmeyip başkaldıracağını kılıçlar ve mızraklarla Yahudilere direneceğini yineler.

وَكُلُّ حَطَبَاتِهِمْ أَنَّهُمْ يَقُولُونَ: لَا تَسْرِقُوا بَيْنَنَا

Onların bütün hataları: “Vatanımızı çalmayın!” demeleridir.

Şiirin on dokuzuncu mısrasında şair, Batıya ve desteklerini Yahudilere öfke duyar ve Filistinlilerin hiçbir günahının olmadığını, onların tek suçlarının “vatanımızı çalmayın!” demek olduğunu, bunun da kabahat olamayacağını belirtir.

فَإِنْ تَطْلُبُوهَا بِسُمْرِ الْقَنَا نَرُدُّكُمْ بِطِوَالِ الْقَنَا

Eğer orayı dalavereyle almak isterseniz, biz de en güçlü silahlarla size karşı dururuz!

Şiirin yirmi birinci mısrasında tenasüp sanatını kullanan Ebû Madî, topraklarının birtakım oyun ve hilelerle alınmak istenmesi halinde onlara başkaldırıp ülkelerini savunacaklarını, bundan geri durmayacaklarını açık bir biçimde ifade eder. Şair, yine bu mısradaki başkaldırı temasını tehditkâr üslubuyla birleştirmiştir.

وَأَمَّا أَبَيْتُكُمْ فَأَوْصِيكُمْ بِأَنْ تَحْمِلُوا مَعَكُمْ الْأَكْمُنَا
فَإِنَّا سَنَجْعَلُ مِنْ أَرْضِهَا لَنَا وَطَنًا وَلَكُمْ مَدْفَنًا!

Eğer tavsiyemizi reddederseniz, yanınıza kefenlerinizi alın!

Biz Filistin'i kendimize bir vatan, sizlere de bir mezarlık yapacağız!

Şiirin otuz ve otuz birinci mısralarında yine Yahudilere seslenen Ebû Madî, buraya kadar söylediklerini Yahudilerin bir uyarı ve bir tavsiye olarak kabul etmelerini, reddetmeleri halinde başkaldıracaklarını ve onlarla savaşıp Filistin'i onlara cehenneme çevireceklerini öfkeli bir biçimde dile getirir.

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı esnasında Filistin'in İngilizler tarafından işgal edilmesi ve ardından Yahudilere bu topraklarda devlet kurma sözü verilmesi Arap dünyasında infiale yol açmıştır. Gerek Ortadoğu ve Afrika'daki edebiyatçılar gerekse Arap coğrafyasından uzaktaki Mehcer Edebiyatı'nın seçkin kalemleri Filistin topraklarının gasp edilmesine tepki göstermiş ve bu serencamı edebî eserlerinde işlemişlerdir. Mehcer Edebiyatı'nda ki pek çok şair gibi İliyyâ Ebû Mâdî de kanayan bu yaradan derinden etkilenmiş ve acısını "Filistin" şiiriyle dile getirmiştir.

Müslüman Arap şairler Filistin meselesine İslamî ve millî perspektiften bakarken Müslüman olmayan Arap şairlerin meseleye çoğunlukla milliyetçi açıdan baktıkları görülür. İliyyâ Ebû Mâdî de gayrimüslim olduğu için Filistin meselesine genel olarak Arap milliyetçiliği çerçevesinden bakmıştır. Ebû Mâdî, her ne kadar şiirlerini iyimserlik üzerine temellendiren bir şair olsa da Filistin meselesinde benzer tutumu sergilememiş ve yazdığı "Filistin" şiiriyle sesini yükseltmiştir. Ebû Madî, bu şiirin tamamında hem Yahudilere hem de Batıya ciddi eleştiriler yöneltmiş, Filistin

topraklarında ki kan ve gözyaşının birinci sorumlusu olarak onları görmüştür.

Bu çalışmada “Filistin” şiiri zaman zaman estetik öğelere de yer verilerek tematik bir bakış açısıyla incelenmiş, şairin millet sevgisi ve milliyetçilik başta olmak üzere, hürriyet, cesaret, hamaset, vatan sevgisi, hüznün, ümitsizlik, başkaldırı, öfke gibi temalara yer verdiği tespit edilmiştir.

Teknik açıdan bakıldığında Ebû Mâdî bu şiirinde sanatlı bir anlatım tercih etmiş ve kapalı istiare, açık istiare, mecaz-ı mürsel, tezat, tekrar, tenasüp, teşbih, istifham gibi sanatlara yer vermiştir. Bunun yanında şairin bu şiiri sehl-i mümteni tarzında yazdığı, mısraların çoğunda sade ve zengin çağrışımlı kelimeler seçtiği, sembolik öğelere sıkça yer verdiği de dikkatlerden kaçmaz.

Kaynakça

Aktaş, Ş. (2009). *Şiir Tahlili*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Arslan, A. (2022). “Dinden Mücerret Bir Tesellinin İmkânı Üzerine: İliyyâ Ebû Mâdî'nin Felsefetu'l-Hayat Kasidesi” *Trabzon İlahiyat Dergisi*. (Bahar, 1, s. 399-418) Trabzon.

Arslan A. (2023). “İliyyâ Ebû Mâdî'nin Kem Teşteki Şiirinde Kelime Seçimi” *Mevzu Sosyal Bilimler Dergisi*. (Bahar, 9, s. 1-19) Tekirdağ.

Ebû Mâdî, İ. (t.siz.) *Dîvânu Ebî Mâdî*. Beyrut: Dâru'l-'Avde.

Doğru, E. (1998). *Mehcer Edebiyatı ve Arap Edebiyatına Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Emekli, İ. (ed.) (2023). *Prof. Dr. Nevzat H. Yanık Armağanı, (Modern Arap Şiirinde Balfour Deklarasyonu)*. Erzurum: Fenomen Yayınları.

el-Eşter, A. (2008). *İliyyâ Ebû Mâdî Hayatuhu ve Ş'iruhu*. Kuveyt: Müessesetü Câizeti Abdî-l'azîz.

el-Hafâcî, M. A. (1992). *Dirâsât fi'l-edebi'l-'Arabîyyi'l-hadîs ve medârisih*. Beyrut: Dâru'l-ceyl.

en-Nâ'ûrî, İ. (1966). *Edebu'l-Mehcer*. Kahire: Dâru'l-maârif.

Demirayak, K. (2004). “Ebû Mâdî'nin et-Talâsim “Bilmeceler” Şiirine Bir Muâraza” *Ekev Akademi Dergisi*. (Yaz, 20, s. 307-327) Erzurum.

Fazlıoğlu, Ş. (2020). “İlyâ Ebû Mâdî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (Ek-1 s. 366-367) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Karaköse, H. (2018). “Filistin ve Kudüs Meselesine Genel Bir Bakış (XIX. Yüzyılın Ortasından XX. Yüzyıl Ortalarına Kadar)” *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. (Kış, 2, s. 150-165) Kırşehir.

Karaman, M. L. (1996). “Filistin”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. (XIII, s. 89-103) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Kucca, M. (2013). *el-Kuds fî 'Uyûni-ş-Şu'ârâ*. Doha: Vizâratu's-sekâfe ve'l-funûn ve't-turâs.

Landau, J. M. (2002). *Modern Arap Edebiyatı Tarihi (20. Yüzyıl)*. (B. Aytaç, Çev.) Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Yalar, M. (2003). *Modern Arap Şiiri*. Bursa: Arasta Yayınları.

Yazıcı, H. (2002). *Göç Edebiyatı*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

———, (1999). *Lübnanlı Şair İlya Ebû Mâzi ve Şiiri (1889 - 1957)*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.

Yıldız, M. (2000). “İlyâ Ebû Mâdî'nin et-Talâsim Şiirine Eleştirel Bir Bakış” *Ekev Akademi Dergisi*. (Sonbahar, 3, s. 99-128) Erzurum.

Elektronik Kaynakça

URL-1: <https://www.altayli.net/ii-abdulhamid-doneminde-filistine-yahudi-gocu-meselesi-1878-1908.html> adresinden erişilmiştir. (Erişim tarihi: 23.02.2024).